

## Libertalt perspektiv

De svenska partierna företräder inte några väsentligt skilda åskådningar, det är ett faktum som vi ofta framhåvt i striden mot ideologisk dimbildning och försök till extrem propaganda i dess hägn. Konservatism, liberalism, socialism, dessa ord har alltid varit oklara, men de har under senare tid, i Sverige liksom i andra länder, blivit än mindre riktningssgivande och bestämmande än förr. Vi är alla konservativa: vi håller, även om vi tror på en världsfederation som den enda möjligheten att organisera freden, på den nationella gemenskapens värde och på ett starkt svenskt försvaret. Vi är alla liberaler: vi tror på demokratin och på den enskildes medborgerliga och politiska frihet som riktpunkten för vårt arbete. Vi är alla socialister: vi anser sociala reformer, som ännu för några årtionden sedan ansågs utopiska eller orimliga, vara oeftergivliga, vi verkar för deras fullföljande i den sociala utjämnningens tecken. Det är den svenska, det är den framgångsrika demokratis heder att vi kommit varandra närmare i ett skede av brytningar och omvälvningar, att fältet av gemensamma värderingar vidgats och att utrymmet för storslagna och bräckliga doktriner, för hets och konflikt mellan klasser och grupper, krympt samman genom reformarbete och upplysning.

Kan vi i ett sådant läge tala om ett libertalt perspektiv utan överdrift, utan själv motsägelse? Ja, det kan vi, om vi samtidigt erkänner att detta liberala perspektiv — även om folkpartiet står det närmast — inte är knutet blott till ett visst parti, att det i själva verket samlar, och mera medvetet än nu bör samlas, medborgare inom skilda politiska riktningar. Det är ett perspektiv i samförståndets och de i huvudsak gemensamma värderingarnas linje, inte en stridsparoll som skiljer och förbittrar.

Liberalismen, till stor del i anda och sanning godtagen av partierna till höger och vänster, har främst förkunnat folkstyrelse med allmän rösträtt och ökad frihet för alla. Denna demokrati har länge ansetts ha nått sin fullbordan genom en parlamentarism som ger ett parti eller en tillfällig koalition av partier regeringsmakten och gör den folkvalda riksdagen till forum för strider och uppgörelser mellan alla partierna. Det är inte, anser vi, nog med denna form av demokrati. Genom statsverksamhetens utvidgning, genom partibyråkratiernas växt

och ökade makt, genom den värdegemenskap som uppstått på de centrala punkterna har en utveckling av demokratin i nya former blivit på en gång önskvärd och politiskt möjlig. Demokrati innebär inflytande för alla politiska riktningar, inte reellt våld för en riktning. Därför kräver den i ett skede då centrum i statsorganisationen är och måste vara regeringen att denna bildas av alla demokratiska partier, att samregeringen ersätter parti-regeringen. På det sättet får alla göra sin röst hörd, alla får en del av bestämmanderätten inom det organ som främst företräder statens makt och statens enhet. Förutsättningar för en sådan ordning finns just därför att motsättningarna minskats, att vi börjar få klart för oss att vad som enar är så mycket mer än vad som skiljer. Partibyråkraternas stretar — och ingenting är naturligare — emot en sådan utveckling; deras natur är att sträva efter maktens fullhet och söka rycka den från motståndarna. Men folket vill denna utveckling, det visar en rad undersökningar under mer än ett årtionde. Vi som står utanför partitjänsten vet att de professionella politikerna överdriver det skiljande, att det är en yrkessjukdom hos dem och att samverkan och uppgörelser kan och bör åstadkommas.

Men folket bör också i en genomförd demokrati ha mera makt än att rösta på partier. En överväldigande opinion kräver inte bara samregering, utan också utvidgning av folkomröstningen. Inte så att folkomröstningar i avsevärd utsträckning skall träda i stället för regerings- och riksdagsbeslut, men så att folket ibland, i frågor som angår alla, skall få rätt att säga sin mening med förpliktande kraft. Medborgarna skall inte bara bli väljare av sina herrar, de skall få den egelse som följer av skyldigheten att fundera på en sakfråga, att ta ställning till en sådan fråga. Då blir ett folk myndigt och fritt, inte en massa, som med taktiska finter och ohållbara utfästelser drivs att välja mellan tävlande byråkratier.

Friheten är inte bara politisk. Utan ett mått av välbästand och av trygghet finns inte frihet i den privata, mänskliga meningen — fritid, skilda ekonomiska möjligheter, frånvaro av det slags oro och ångslan som beror av yttre och sociala ting; vi vet väl att oro och ångslan aldrig kan förintas av samhället, att den är allas vår arvedel, vår sorg och vår ära. Vad vi kan göra måste vi göra.

Därför måste socialpolitiken upprätthållas och fullföljas. Mycket har gjorts, arbetslöshet och sjukdom är inte samma skräck som förr, välbästandet har stigit, de låga lönernas och den långa arbetstidens förnedring är borta. Men mycket är kvar att göra. På en rad områden — fängvård, vård av sinnessjuka, fostran av de unga, brottslighetens bekämpande — behövs utbyggnad och nya grepp, och här måste målet i sällsynt hög grad vara gemensamt för oss alla. De gamla är inte tryggade genom folkpensionerna; på några tusen kronor om året kan inte i våra dagar mannen och hust-run leva anständigt på sin ålderdom. Därför krävs en pensionsreform som ger trygghet, och det är skam om partierna inte kan enas om en sådan reform.

Staten har givit ökad frihet genom sociala ingrepp, och den måste fortsätta att göra det. Men vi behöver frihet inte bara av staten, utan också från staten. I sin strävan att ordna och hjälpa får inte statsstyrelsen bli en förmyndare och människorna omyndiga. På den vägen möter inte bara friheten, utan minskat välbästand; gammalliberalismen, med sin tro på före-

tagarens mer än människans frihet, är död, men tron på självverksamhet inom trygghetens ram som grundval för välbästandet lever. Det finns mycket av statsdirigering och tjänstemannakontroll som behövs och kan undanröjas. Framför allt måste vi bekämpa den gammalsocialism som i motsats till gammalliberalismen ännu lever kvar i illusionism och extremism, tron att förstatligandet, socialiseringen leder fram till det goda samhället och det goda livet. Socialiseringen betyder inte bara att den enskilda människans frihet i arbete och yrke förtvinar, den betyder också den politiska frihetens undergång. En i denna mening socialistisk styrelse

blir, skrevs för snart hundra år sedan, "ett olidligt tyranni av samma slag som i det gamla Peru; ett tyranni under vilket det stora flertalet människor, styrda av tjänstemän i olika grader, kontrollerade i sitt liv ute och hemma, skulle arbeta för att upprätthålla den organisation som behärskar dem och för sig själva endast få behålla det för uppehållet nödvändiga". I dagens Ryssland och Kina ser vi denna profetia i uppfyllelse.

Från de allmänna utgångspunkter som här angivits skall vi under de följande veckorna i ett antal artiklar diskutera den politiska situationen i Sverige och i den moderna demokratin.